

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

เกษม บุญศรี. ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา. พระนคร: องค์การคำ
ของคุรุสภา, 2505.

กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มืออบรมวัฒนธรรมไทยระดับมัธยมศึกษา. กรุงเทพ
มหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.

_____. แนวนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ: ผลการประชุมพิจารณาแนวนโยบาย
วัฒนธรรมแห่งชาติ 13-15 กรกฎาคม 2521. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
การศาสนา, 2523.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. การศึกษากับการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรม.
พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2525.

เจริญ พรหมอยู่. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์,
2522.

เจือ สตะเวทิน. ประวัติวรรณคดี. พระนคร: องค์การคำคุรุสภา, 2524.

_____. ภาษาไทยอุดมศึกษา เล่ม 3 คติชาวบ้านไทย. (ม.ป.ท.), 2518.

_____. สุภาษิตไทย. (ม.ป.ท.), 2518.

ระประนี นาคกรพรพ. ความสำคัญของภาษาไทยและข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะของ
ภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์, 2514.

บุญถิ่น อัตถากร และรัตนา ตันบุญเค็ก. การเตรียมครู. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2513.

ประคอง กรรณสูต. สถิติศาสตร์ประยุกต์สำหรับครู. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

ประภาศรี สีหอำไพ. ปฏิสัมพันธ์วัฒนธรรมในภาษาและวรรณคดีไทย. กรุงเทพ
มหานคร: วัฒนาพานิช, 2523.

แปลก สนธิรักษ์, ผู้รวบรวม. ลัทธิ ประเพณี และพิธีกรรม. นครหลวงกรุงเทพธนบุรี:
สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515.

ผะอับ โปษะกฤษณะ, ฐะปะนีย์ นาครทรรพ และศิระพร สุขन्छงเฒ่า. การละเล่น
ของเด็กไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย
กระทรวงศึกษาธิการ, 2522.

_____, และคนอื่น ๆ. เพลงกล่อมเด็กและเพลงประกอบการเล่นของเด็ก.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ,
2521.

พรจันทร์ ศรีทธา. สำนวนไทยและคำพังเพย (สุภาษิต). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
เสริมวิทย์.

พูนพิศมัย กิศจุล, ม.จ. สารคดีน่ารู้. กรุงเทพมหานคร: บ้านกาลศาสตร์, 2518.

พนัส หันนาคินทร์. การศึกษาของไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช,
2521.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์อักษรบัณฑิต, 2520.

_____. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2521.

____. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2523.

____. สำนักงานปลัดกระทรวง. การศึกษาและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร:
บริษัทประชาชนจำกัด, 2526.

สีปนนท์ เกตุทัต. การปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2518.

สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทร์พรรย์. วิธีสอนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วัฒนธรรมพื้นบ้าน: แนวปฏิบัติในภาคใต้. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

อนุমানราชชน, พระยา. วัฒนธรรมเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร:
ราชบัณฑิตยสถาน, 2515.

____. วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
คลังวิทยา, 2516.

อานนท์ อากาภิรม. ลักษณะสังคมและปัญหาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

____. สังคม วัฒนธรรมและประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
แพรวพิทยา, 2519.

เอกสารอื่น ๆ

กอบแก้ว สิงห์ดี. "ความคิดเห็นของนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีต่อ
วัฒนธรรมไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, 2521.

- กิ่งแก้ว อัครดากร. "แนวคิดที่ว่าด้วยวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย." ใน เอกสารวัฒนธรรมไทย, หน้า 1-14. สุวิทย์ เตียรทอง, บรรณาธิการ. พระนครศรีอยุธยา: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2524. (อัครสำเนา)
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. "ความเป็นมาของงานส่งเสริมวัฒนธรรมไทยโดยสังเขป." วารสารวัฒนธรรมไทย. (ฉบับพิเศษ). (ม.ป.ป.): 18-21.
- ชฎาพร พิชัยเสรี. "ความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาคศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- ชนิศา วัชวุฒิเกียรติ. "การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่น ในจังหวัดเชียงใหม่." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.
- รุติมา ช่างไม้. "การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นใน จังหวัดราชบุรี." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทร- วิโรฒ ประสานมิตร, 2524.
- บัวงาม อรรถพันธ์. "วิเคราะห์ตัวละครว่าเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์ในพระบาท สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเฉพาะสภาพชีวิตและความเป็นไปที่ ปรากฏในเรื่อง" (วิทยานิพนธ์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2517). (อัครสำเนา).
- บำรุง สุขพรรณ. รายงานการวิจัยบทบาทและผลการปฏิบัติงานของศูนย์ส่งเสริมและ พัฒนาวัฒนธรรมในการเผยแพร่ฟื้นฟูพัฒนาความคิด จิตใจ และส่งเสริม วัฒนธรรมท้องถิ่นต่อประชาชนในชนบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2525. (อัครสำเนา).

- พจน์ อัยราชต์. "จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภามิสสอนหญิงค่ากลอน" วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2521.
- ดัลลนา ศิริเจริญ. "การศึกษาคุณค่าของชาดกเพื่อใช้ในการสอนวรรณคดีไทย."
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2516.
- วรรณ อักษรหงส์. "การศึกษาดังคมและวัฒนธรรมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
จากเรื่องขุนช้างขุนแผน" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 1515.
- วรรณ สีวฤต. "การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นใน
จังหวัดนครปฐม." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.
- วิมล คำศรี. "การสอนคติชนวิทยาในวิทยาลัยครูภาคใต้." วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2522.
- วิไลวรรณ ทรัพย์เจริญ. "ความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษา ครูภาษาไทย และ
นักเรียนเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูภาษาไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- วีระ บำรุงรักษ์. "การศึกษากับการพัฒนาวัฒนธรรมสมัยรัตนโกสินทร์ 200 ปี."
วารสารวัฒนธรรมไทย 12 (พฤษภาคม 2525): 48-49.
- สุจิต เพียรชอบ. "บทบาทของครูในสังคม." วารสารครุศาสตร์ 1 (มิถุนายน-
กันยายน 2514): 108-117)
- สุนทรี ทวงทิพย์. "วิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านคำบล่าไม้ อำเภอพรานกระต่าย
จังหวัดกำแพงเพชร" วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

สุวนีย์ ขวนสนิท. "วิเคราะห์รายชวามหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย"
(วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519)

บทวิจารณ์งานวิจัย

- Benedict, Ruth. Patterns of Culture. New York: Humanities, 1934.
- Braidwood, Robert. Prehistoric Man. Chicago: University of Chicago Press, 1961.
- Childe, V. Gordon. What Happened in History. New York: Penguin, 1946.
- Dunant, Lillian Esther. "A Sociolinguistic Examination and Feature Films For the teaching of Language in its Cultural Context for Intercultural Communication." Dissertation Abstracts International 40 (January, 1973) : 2520 - A.
- Dundes Alan. "Oral Literature," in Introduction Cultural Anthropology, ed. James A. Clifton Boston : Houghton Mifflin Company, 1968.
- Hewett Marie. "A Guide For implementing values education in the primary grades," Dissertation Abstracts International, Vol 40. No.3 (September, 1979), P. 1159 - A.
- McClelland, David. "National Character and Economic Growth in Turkey and Iran." In Communication and Political Development, p.p. 155 - 167. Edited by Lucien W. Pye. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1963.
- Richard de Charms, and Gerald H. Moeller, "Values Expressed in American Children Readers: 1800-1950," Journal of Abnormal and Social Psychology. " 64 (February, 1962): p.p.136-143.

Taylor Archer. "Folklore and the Student of Literature,"
in The Study of Folklore, ed. Alan Dundes Englewood
Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1965.

Tylor, Edward B. Primitive Culture. New York: Gordon Press, 1889.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาเกณฑ์ในการวิเคราะห์

1. ศาสตราจารย์รัฐประณี นาคทรรรถ
2. ศาสตราจารย์ คุณทองเทียน พิศาลบุตร
3. คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ
4. อาจารย์สมคิด ไชยทิภะชัย
5. อาจารย์จงจิต นิมนานรเทพ

รายนามผู้ชำนาญการภาษาไทย

1. รองศาสตราจารย์ไชยศิริ ปราโมช ณ ออยุธยา
2. อาจารย์จงจิต นิมนานรเทพ
3. อาจารย์หม่อมหลวงพิภพทอง ทองแถม
4. อาจารย์ประไพ เสงี่ยมลักษณ์
5. อาจารย์บุญสม ศรีชัยยันต์

ที่ ทม 0309/

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท 10500

กุมภาพันธ์ 2530

เรื่อง ขอความร่วมมือในการวิจัย
เรียน

เนื่องด้วย นางสาววิรัชชญา วัชรนันท์ นิสิตชั้นปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย
ศึกษาศาสตร์ กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การวิเคราะห์
เนื้อหาตำนานวัฒนธรรมไทยในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ ระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สายใจ อินทร์พรหม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
ในการนี้ นิสิตขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเกณฑ์การวิเคราะห์วัฒนธรรมไทย
เพื่อใช้ในการวิจัย

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดพิจารณาตรวจสอบ
เกณฑ์การวิเคราะห์ดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรภัย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

แผนกมาตรฐานการศึกษา

โทร. 2150895-9

ที่ ทม 0309/

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท 10500

กุมภาพันธ์ 2530

เรื่อง ขอความร่วมมือในการวิจัย
เรียน

เนื่องด้วย นางสาววิชชุกา วัชรนันท์ นิสิตชั้นปริญญาโท บัณฑิต ภาควิชา
มัธยมศึกษา กำลังดำเนินการวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การวิเคราะห์
เนื้อหาค่านิยมธรรมไทยในหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ ระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้น" โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สายใจ อินทร์พรหม เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
ในการนี้ นิสิตขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเนื้อหาค่านิยมธรรมไทยที่ได้มาจาก
การวิเคราะห์ของนิสิต

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดพิจารณาตรวจสอบ
เนื้อหาค่านิยมธรรมไทยดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรภักย์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

แผนกมาตรฐานการศึกษา

โทร. 215 0895-9

การวิเคราะห์เนื้อหาบ้านวัฒนธรรมไทยในหนังสือเรียนภาษาไทย
 รุทกฤษสัมพันธ์ รัศมีมัธยมศึกษากอนกน

วัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ มีการประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน แม้จะมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมของจีนและอินเดียหลายประการ แต่ก็มีการผสมผสานกันเป็นวัฒนธรรมใหม่ ให้เป็นวัฒนธรรมที่เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ วิธีในการดำเนินชีวิตตลอดจนทัศนคติและความเชื่อต่าง ๆ ให้เป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นของไทยโดยเฉพาะ เช่น วัฒนธรรมไทยมีความเชื่อในเรื่องการเคารพในระบบอาวุโส วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง คนได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีในการปฏิบัติภารกิจระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยมความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เนื่องจากวัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง เนื้อหาวัฒนธรรมไทยที่จะเสนอต่อไปนี้จึงขอกล่าวถึงเฉพาะเนื้อหาบ้านวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ในครั้งนี้ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีการประชุมผู้เชี่ยวชาญหนังสือสำหรับเด็กและแหล่งข้อมูลทางบ้านวัฒนธรรมแห่งเอเชียขึ้นในประเทศไทยที่โรงแรมนิวมรินทร์ เมื่อวันที่ 6-10 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 การประชุมนี้เป็นโครงการหนึ่งของกรมการอาเซีย ซึ่งได้รับการยอมรับจากคณะกรรมการวัฒนธรรมและสนเทศอาเซียน

ผลจากการประชุมได้กำหนดขอบเขตและแนวทางบ้านวัฒนธรรมในบ้านต่อไปนี้ว่าควรมีอยู่ในหนังสือสำหรับเด็ก คือ 1) ชีวิตครอบครัว 2) อาชีพ 3) การละเล่น 4) เทศกาลพิธีการ 5) วรรณกรรมพื้นบ้าน ผู้วิจัยจึงศึกษาลักษณะของวัฒนธรรมไทยตามประเด็นทั้ง 5 ประการเหล่านี้ และได้เพิ่มประเด็นคตินิยมเข้าไปอีกตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประเด็นทั้ง 6 ประการ มีสาระสำคัญดังนี้คือ

1. ชีวิตครอบครัว

ครอบครัวตามความหมายในทางสังคมวิทยา มีลักษณะสำคัญ 4 ประการดังต่อไปนี้

1. ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มาด้วยกันโดยการทำงาน, ความผูกพันทางสายโลหิต หรือการมีบุตรบุญธรรม การแต่งงานแสดงความสัมพันธ์ทางเพศ ความผูกพันทางสายโลหิตเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก รวมทั้งบุตรบุญธรรมด้วย

2. สมาชิกของครอบครัวอาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน สมัยโบราณครัวเรือนหนึ่งจะมีสมาชิก 3-5 ชีวิตคน ปัจจุบันครัวเรือนจะมีขนาดเล็ก ประกอบด้วยสามีภรรยา และลูกหนึ่งหรือสองคน

3. ครอบครัวเป็นหน่วยของการโต้ตอบระหว่างบุคคล เช่น สามีภรรยา พ่อแม่ ลูก พี่น้อง สังคมแต่ละแห่งจะกำหนดบทบาทของแต่ละครัวไว้ ขึ้นอยู่กับประเพณีของแต่ละแห่ง การโต้ตอบในเชิงสัมพันธ์ต่อกัน เช่น ความรัก ความเอาใจใส่ การสั่งสอน ฯลฯ เป็นต้น

4. ครอบครัวเป็นหน่วยรักษาวินัยธรรม สมาชิกในครอบครัวจะถ่ายทอดและรับแบบแผนของความประพฤติปฏิบัติต่อกัน เช่น ระหว่างสามีภรรยาและลูก เมื่อวัฒนธรรมในครอบครัวมาผสมผสานกัน วัฒนธรรมภายนอกก็จะได้แบบแผนของความประพฤติที่สมาชิกในครอบครัวควรปฏิบัติต่อกันและต่อยุอื่น

ลักษณะของชีวิตครอบครัวไทย ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยนั้น สรุปได้ดังนี้

1. เป็นครอบครัวแบบพ่อแม่ลูก ส่วนมากญาติพี่น้องที่มาอยู่ด้วยมักจะเป็นปู่ ย่า ตา ยาย เท่านั้น และเป็นการแต่งงานแบบสามีหนึ่งภรรยาหนึ่งเท่านั้น ชีวิตการแต่งงานแบบนี้ก่อให้เกิดผลคือ บุตรมีความอบอุ่นและมั่นคงทางจิตใจ มีความรู้สึกที่พ่อแม่เป็นของตนคนเดียว ไม่ใช่ของคนอื่น ๆ ด้วย พ่อแม่สามารถทุ่มเทความรัก ความเอาใจใส่ให้แก่บุตรได้อย่างเต็มที่ เกิดความผูกพันทางอารมณ์และความรักอย่างแน่นแฟ้น มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และบุตรจะเห็นว่าพ่อแม่เป็นบุคคลที่สำคัญในชีวิตของเขา บุตรจึงให้ความเคารพ รัก ความสนใจและอุปการะเมื่อท่านชราภาพ

2. เคารพเชื่อฟังตามลำดับอาวุโส ครอบครัวไทยจะสอนเรื่องอาวุโส ตั้งแต่วัยเด็กของเคารพที่ ป้า น้า อา โดยเฉพาะ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะถือว่าผู้มีอาวุโสกว่ามักจะมีประสบการณ์และความสุขุมมากกว่าหนุ่มสาว

3. ความผูกพันทางสายโลหิต พ่อแม่จะรักและห่วงใยบุตรของตนไม่ว่าบุตรจะยังเป็นโสดหรือสมรสแล้ว หรือเกื้อกูลให้ญาติพี่น้องบ้าง อาศัยบ้างเมื่อจำเป็นและจะให้ความเท่าเทียมกันระหว่างญาติฝ่ายพ่อและญาติฝ่ายแม่

4. มีความร่วมมือกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยที่สามีจะเป็นคนสำคัญในการหารายได้ ภริยาจะเป็นจ้บจ่ายใช้สอยและดูแลบ้านเรือน บุตรมีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ เมื่อยังอยู่ในวัยของการศึกษาเล่าเรียน และอาจช่วยพ่อแม่ตามความสามารถ เช่น เป็นที่อาจจะช่วยเลี้ยงน้อง หรือช่วยงานบ้านทำตัวให้ดี ไม่เกียจคร้าน หนึ่งกู่กาย เป็นต้น ถ้ามีญาติพี่น้องมาอยู่ด้วยก็จะช่วยกันทำงานตามสมควร

5. เด็กในครอบครัวได้รับความอบอุ่น พ่อแม่ก็จะรักบุตรและพยายามเลี้ยงดูบุตรอย่างดีที่สุด ประคับประคองปกป้องบุตรให้ได้อย่าอย่างปลอดภัยและมีความมั่นคงในชีวิต (ไพฑูริย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทยและการพัฒนาชุมชน (พระนคร : การพิมพ์เกื้อกูล, 2506) หน้า 6

6. รักความสงบ จากอิทธิพลของพุทธศาสนา ช่วยให้คนไทยมีปรัชญาชีวิตที่รักสงบ ไม่ชอบการเบียดเบียนบุคคลอื่น ปัจจุบันการปฏิบัติทั่ว ๆ ไปในพุทธศาสนาให้ถือหลักแห่งการเสาะแสวงหาความสุขโดยใช้วิธีสันโดษและเสียสละ เพื่อความสุขในชีวิต

7. การต้อนรับแขก เป็นวัฒนธรรมอันดั้งเดิมอย่างหนึ่งในชีวิตครอบครัวไทย เรามาแต่โบราณ การต้อนรับขับสู้แขกผู้มาเยือนเป็นหน้าที่สำคัญของเจ้าบ้าน เมื่อมีแขกมาหาต้องแสดงไมตรีจิตทั้งกายวาจาและใจ

2. อาชีพ

การทำมาหากินของคนไทยแต่เดิมนั้น ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือ การเกษตรกรรม มีการทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีอาชีพเบ็ดเตล็ดเมื่อเสร็จจากการทำนาทำไร่ เช่น อาจจะทำหัตถกรรมพื้นบ้าน การจักสานถักทอ ต่าง ๆ ซึ่งหารายได้ให้กับครอบครัว อาชีพของคนไทยแต่ดั้งเดิมนั้น สรุปได้คือ

1. การทำนา เป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในภาคกลาง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำบริบูรณ์ ชาวนาอาศัยกำลังแรงงานจากวัวและควายเป็นส่วนใหญ่ เขาจึงรักวัวควายของ

เขามาก ถือว่าควายเป็นเพื่อนชีวิตและนับถือแม่โพสพ เป็นผู้อุปถัมภ์

2. การทอดผ้า วันชนกรรมไทยแต่โบราณถือว่าครอบครัวต้องช่วยตัวเองให้ได้ ในทางเศรษฐกิจให้มากที่สุด ชาวปละอาหารหาได้ เสื้อผ้าก็ควรทำเองให้พอใช้สอยใน ครอบครัว ทุกบ้านจึงมีที่ทอดผ้าอยู่ที่หมู่บ้าน

3. การปั้นค้ายและเสียดไหม เป็นส่วนหนึ่งของการทอดผ้า คนไทยเสียดไหม กันมาก โดยเฉพาะในภาคอีสาน

4. การทำไร่ มีอยู่ตามท้องดินทั่วไป ชาวบ้านทำมาหากินกันอย่างเป็นสุข นิทานพื้นบ้านหลายเรื่องเป็นหลักฐานว่าชาวบ้านไทยส่วนใหญ่ทำมาหากินด้วยการทำไร่

5. การทำสวน เป็นอาชีพอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้านไทย พื้นที่ภาคกลางจะ เหมาะสำหรับอาชีพนี้ เพราะมีน้ำมาก นอกจากนี้ทางภาคตะวันออกและทางภาคใต้บาง จังหวัดก็มีพื้นที่ในการทำสวน

6. การตีเหล็ก เป็นงานของผู้ชาย ส่วนมากจะทำเครื่องใช้ที่จำเป็นใน ครัวครัว เช่น มีด คาน ขวาน และอาจยึดเป็นอาชีพอิสระในทางเลี้ยงตัวเองได้ ในทางเศรษฐกิจ

7. การค้าขาย คนไทยเราเคยค้าขายมาตั้งแต่โบราณเป็นแบบของแลกเปลี่ยน หลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัยก็ได้กล่าวถึงการค้าขายของพลเมือง ครั้นเมื่อเจริญมากขึ้น จึงใช้เบี้ยใช้เงินเป็นวัตถุกลางในการแลกเปลี่ยน

8. การจับสัตว์น้ำ ประเทศของเรามีแม่น้ำและฝั่งทะเลอันประกอบด้วย สัตว์น้ำนานาชนิด การจับสัตว์น้ำจึงเป็นอาชีพที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้าน

9. การหาแร่ เป็นอาชีพหลักของชาวบ้านบางพื้นที่ โดยหาหินด้วยวิธีง่ายคือ การเหี่ยวซุกและร่อนแร่ตามบริเวณที่มีแหล่งแร่ธาตุต่าง ๆ ปฏิบัติกันเป็นอาชีพมาก่อนจะมี การทำเหมืองแร่อย่างทันสมัยในปัจจุบัน

10. การหาของป่า เป็นการทำมาหากินอย่างหนึ่งของชาวบ้านสมัยโบราณ เพราะมีของดี ๆ ในป่าทั้งสัตว์และพืชพันธุ์ต่าง ๆ เช่น การตีผึ้งมาขายทำกันเป็นประจำ แม้ในปัจจุบันก็ยังปรากฏอยู่ การหาเลี้ยงชีพอย่างง่ายอีกอย่างก็คือ การทำพื้นเผาถ่าน สามารถเลี้ยงชีวิตได้อย่างสบายพอสมควรกับอรรถภาพของชาวบ้านป่า

3. การเล่น

การเล่นหรือการละเล่นของเด็กไทย เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทยและสืบทอดกันมาในวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะของความเจริญงอกงามปรากฏอยู่ในการละเล่นอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นด้านการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กคือ พัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม เป็นต้น

จากผลการวิจัยของ อรชร อำจันทร์ (2526: 26-202) ได้วิเคราะห์ลักษณะของเกมการเล่นพื้นเมือง โดยแบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. การเล่นเกมที่มีกติกาที่มีหรือประกอบและไม่มีหรือประกอบ
2. การเล่นเกมไม่มีกติกา ได้แก่ การเล่นของเล่น การเล่นปริศนาคำทาย การเล่นล้อเลียน

ส่วนผลงานวิจัยของ มะออบ โปษะภฤชณะ และคณะ (2522: 14-77) ได้แยกประเภทการละเล่นของเด็กภาคกลางออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. การละเล่นกลางแจ้งประเภทที่มีหรือประกอบและไม่มีหรือประกอบ เช่น โพงพาง งูกินหาง วีรชีวีชาวสาร มอญซ่อนผ้า เทย เสือข้ามห้วย เป็นต้น
2. การละเล่นในร่มประเภทที่มีหรือประกอบและไม่มีหรือประกอบ เช่น แข่งเรือคน ลิงชิงหลัก ปิดตาตีหม้อ โยกแยก แฉงมุ่ม จำจี้ จีจ้อเจี๊ยบ หมากรุกเก็บอีกตัก เป็นต้น
3. การละเล่นเลียนแบบผู้ใหญ่ เช่น เล่นชายของ เล่นหม้อข้าวหม้อแกง เป็นต้น
4. การละเล่นล้อเลียน เช่น ฉมเบียด มาเลียใบทอง พระตีกดอง ตะลุ่มตุ่มเม็ง เป็นต้น
5. การละเล่นประเภทเบ็ดเตล็ด เช่น ผนตก จันทร์เจ้า เป็นต้น
6. การละเล่นปริศนาคำทาย เช่น อะไรเอ๋ย สองหน้ามีงาเต็มทิว - ชาวเกรียงงา

นอกจากนี้ ณะอบ โปษะกฤษณะ และคณะ (2522: 100, 2526: 139-140) ได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมและวิจัยเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย ตลอดจนการวิเคราะห์คุณค่าของการละเล่นแต่ละประเภทดังกล่าวข้างต้นว่ามีประโยชน์ต่อเด็กและต่อสังคมมาก ซึ่งได้สรุปไว้ในผลการวิจัย "การละเล่นของเด็กภาคกลาง" และ "การเล่นของเด็กภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ดังนี้

1. การละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้านมีทั้งลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของไทยและลักษณะที่เป็นสากล ซึ่งเด็กชาติต่าง ๆ นิยมเล่นเหมือน ๆ กัน มีทั้งการละเล่นประเภทกลางแจ้งและในร่ม

2. การละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้านแต่ละภาคมีลักษณะที่เหมือนหรือร่วมกัน ในจุดมุ่งหมายหรือความต้องการของเด็กที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่วิธีแสดงออกอันใดแก่วิธีเล่นและอุปกรณ์การเล่น หรือของเล่นจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ

3. การละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้าน บางประเภทสามารถสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะบางประการของภาคหรือท้องถิ่นมีสภาพแวดล้อม สังคมและขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกัน

4. การละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้านของเด็กไทยมีคุณค่าทางวัฒนธรรม สังคมและภาษาต่อเด็กมาก

5. การละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้าน แต่ละภาคมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติและพฤติกรรมคนในท้องถิ่นนั้น ๆ เด็กจะเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมของคนที่พบเห็นอยู่ เสนอนั้นมาดัดแปลงเป็นการละเล่นของตนได้

6. การละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้านแต่ละภาคใช้วัสดุง่าย ๆ ที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นอุปกรณ์การเล่น เช่น ไม้ไผ่ ก้านกล้วย หญ้า และเมล็ดพืชต่าง ๆ จึงไม่สิ้นเปลืองนับ เป็นการประหยัดช่วยเศรษฐกิจของประเทศชาติไปด้วย

7. การละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้านนั้น ส่วนมากเด็ก ๆ ชอบเล่นเป็นหมู่คณะมีการกำหนดกฎเกณฑ์หรือกติกาการเล่นขึ้นอย่างเป็นระเบียบ ถือเป็นแบบแผนสืบต่อกันมา ทำให้สามารถจำได้อย่างแม่นยำ และเคารพกฎเกณฑ์นั้นด้วยความสมัครใจ

นับว่าการละเล่นและของเล่นไทยพื้นบ้านคงกล่าวได้มีก้นให้เด็กมีระเบียบวินัยและปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กอีกด้วย

8. การละเล่นพื้นบ้านของเด็กไทย บางประเภทมีบทร้องและบทสนทนาโต้ตอบกันก่อให้เกิดความสนุกสนานครึกครื้น เป็นการพัฒนาอารมณ์ของเด็กไปพร้อม ๆ กับพัฒนา ทักษะทางภาษาคู่ในเวลาเดียวกัน

9. เด็กไทยส่วนมากในปัจจุบันนี้ไม่ค่อยรู้จักการละเล่นและของเล่นพื้นบ้านของไทยในสมัยก่อน จึงไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเด็กต้องใช้เวลาเรียนวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียนมาก และเมื่อเลิกก็พากันมักเล่นแต่กีฬาสากลเป็นส่วนใหญ่ มีผลให้การละเล่นและของเล่นพื้นบ้านของไทยบางอย่างสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย จึงสมควรที่จะอนุรักษ์กันไว้เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย

คุณค่าของการละเล่นของไทย อาจจำแนกได้ตามความหมายของ วัฒนธรรม ที่เป็นความเจริญงอกงามได้ดังนี้คือ

1. คุณค่าในด้านการออกกำลังกาย การละเล่นของเด็กเล็ก ๆ เริ่มตั้งแต่การละเล่นในร่ม เช่น การเล่นจับปูดำขยำปูนา ท้องไข้กกลมเนื้อที่น้ำพริกทำไปตามคำร้องเป็นจังหวะ เมื่อเด็กโตขึ้นก็ชอบเล่นกลางแจ้งมากขึ้น มีการเล่นกับเพื่อน ๆ วยเดียวกัน เป็นกลุ่มเล็กบ้างใหญ่บ้าง การเล่นสนุกสำหรับกลุ่มเล็ก ๆ มีหลายอย่าง เช่น ซี่ม้านกกล้วย ยิงปืนกานกล้วย ที่ลูกล่อ ตาขย่ง รอนรูป เป็นต้น

2. คุณค่าในด้านการฝึกความสังเกตและไหวพริบ การละเล่นของเด็กไทย มีหลายชนิดที่แสดงการชิงไหวชิงพริบกันระหว่างคู่ต่อสู้ เช่น การเล่นเกมฟักไข่ ผู้ชโมย จะหลอกล่อชิงไหวชิงพริบกับเจ้าของไข่ เจ้าของไข่ต้องใช้ความระมัดระวัง คาคคะเน และป้องกันไม่ให้ใครชโมยไข่ไปได้

3. คุณค่าในด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในส่วนที่แสดงความเป็นระเบียบเรียบร้อยนั้น เห็นได้จากเกมที่เด็ก ๆ มักจะใช้วิธีจับไม้สั้นไม้ยาว เพื่อเป็นเครื่องชี้ขาดว่าใครหรือฝ่ายใดจะต้องทำหน้าที่อย่างใดก่อน การจับไม้สั้นไม้ยาวนี้เป็นระเบียบที่ผู้เล่นทุกคนยอมรับปฏิบัติคามอย่างไม่มีข้อแย้งใด ๆ เช่น การเล่นเกมโพงพาง

อายโม่ง อายเข้อายโงง เอาเด็ก เป็นต้น ใครจับได้ไม้สั้นก็ต้องหัวหน้าที่เป็นปลา
ที่เขาลอดโพงทาง เป็นอายโม่ง เป็นอายเข้ เป็นผู้อยู่โยงตามลำคัม ดังที่ตกลงกันไว้
นอกจากจับไม้สั้นไม้ยาวแล้ว การละเล่นแต่ละอย่างจะต้องมีกติกา ซึ่งผู้เล่นทุกคนต้อง
ปฏิบัติตาม ใครฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ หรือมีฉะนั้นก็จะออกไปจากกลุ่ม เข้ากับเพื่อนๆ
ไม่ได้ นี่ก็แสดงถึงการฝึกให้มีวินัย เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย อันเป็นเอกลักษณ์
หนึ่งของวัฒนธรรม

4. คุณค่าในค่านิยมวัฒนธรรมอันดี การละเล่นที่ช่วยฝึกคุณธรรมบางประการ เพื่อ
เป็นพื้นฐานที่จะช่วยสร้างศีลธรรมอันดีของประชาชนในภายหน้าได้ คือ

ก) ความอดทน มีการละเล่นหลายอย่างที่เป็นการฝึกความอดทนใน
ตัวเด็ก เช่น ซี่ม้าส่งเมือง ไม้หึ่ง เป็นการละเล่นที่ช่วยฝึกความอดทนเมื่อเด็กเป็นฝ่ายแพ้
เพราะผู้แพ้จะต้องถูกชี้หลังไปไหน ๆ ก็ได้ แล้วแต่จะตกลงกัน ผู้แพ้นางคนตัวเล็กแต่ก็
ต้องยอมให้ผู้ชนะซึ่งตัวใหญ่กว่าชี้หลัง ถ้าไม่อดทนก็เล่นด้วยกันไม่ได้

ข) ความสามัคคีรักหมู่คณะ มีการละเล่นหลายอย่างที่เด็กต้องเล่น
เป็นหมู่คณะ เช่น การเล่นเตย ที่จับ ฯลฯ ผู้เล่นจะต้องแบ่งเป็น 2 ฝ่าย และแต่ละฝ่าย
ต่างก็หวังในชัยชนะ ฉะนั้นสมาชิกในกลุ่มหรือฝ่ายจะต้องร่วมมือกันและพยายามช่วยกัน
อย่างเต็มที่ เพื่อให้ได้ชัยชนะ นับว่าการละเล่นต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนช่วยฝึกหัดลักษณะนิสัย
พื้นฐานในเรื่องความกลมเกลียวกันเป็นหมู่คณะ อันจะพัฒนาขึ้นเป็นความสามัคคีกลมเกลียว
เป็นความก้าวหน้าของชาติ

ค) ความซื่อสัตย์ การละเล่นของไทยบางอย่าง เป็นการฝึกใน
เรื่องของความซื่อสัตย์ เช่น การเล่นหมากเก็บ อีตัก อีซีก อีเขียน ในการเล่นเหล่านี้
ถ้ามือของผู้เล่นไปกระทบกอนหิน หรือเม็คนลไม้ที่ไข้เล่นให้เคลื่อนไหวไปแม้นิดเดียว
ก็จะต้องยอม "ตาย" เพื่อให้ผู้เล่นคนอื่นเล่นต่อ แม้ขณะที่มือกระทบนั้นคนอื่นจะไม่เห็นก็ตาม

ง) ความรับผิดชอบ การปฏิบัติตามกติกาทุกอย่าง ไม่ว่าจะเล่นอะไร
ก็ถือกันว่าเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เล่น เช่น การเล่นหมุนนาฬิกา ผู้เล่นทุกคน
จับมือกันเป็นวงกลมแล้วไข้เท้ายันกันเอง หัวทงายลง คนยืนสลับกัน จับมือกันนั่ง ทุกคน
ต้องจับมือกันให้แน่นไม่หลุดจากกัน คนยืนจะวิ่งรอบ ๆ วง แล้ววงกลมจะหมุนเป็นรูปเหมือน

นาฬิกา ฉะนั้นทุกคนจะต้องรับผิดชอบจับมือกัน หรือยันเท้ากันไว้ให้มันอย่าให้หลุดจากกันได้
จึงจะหมุนได้อย่างสนุก (ผะอัม วิษณุภนณะ, การละเล่นของเด็กไทย หน้า 83-89)

4. เทศกาลและพิธีการ

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง (2519: 2) กล่าวว่า "เทศกาลและพิธีการนั้นมาจาก
พฤติกรรมที่เป็นความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีต
ระเบียบแบบแผน เป็นสิ่งปฏิบัติกันเชื่อดูมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการ
กระทำที่ได้สืบทอดกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน"

พิธีการนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำอย่างหนึ่งที่ปรากฏใน
เทศกาลต่าง ๆ เช่น พิธีการในเทศกาลสงกรานต์ แต่อาจมีพิธีการบางอย่างที่กระทำขึ้น
นั้นโดยไม่ต้องมีเทศกาลใดก็ได้ แต่เป็นพิธีการที่มีการปฏิบัติสืบทอด ๆ กันมา เช่น พิธีการ
ทำขวัญเคื่อน เป็นต้น

บุษรี ศรีโรจน์วงศ์ (2526: 52) กล่าวไว้ในงานวิจัยว่า เทศกาลและ
พิธีการเป็นสิ่งที่บอกคุณธรรมความเจริญของชนหมู่หนึ่ง ชาติหนึ่งได้เป็นอย่างดียิ่งว่า
ได้รู้จักคุณค่าความดีงาม จึงเป็นการสมควรยิ่งที่จะรักษาไว้เพื่อพิสูจน์ความเจริญของ
ตนเอง ค่ายเหตุนี้มนุษย์ที่เจริญถึงขีดมนุษย์จริงแล้ว จึงนิยมการรักษาขนบธรรมเนียม
แบบแผนไว้ให้มั่นคง เพื่อความภาคภูมิใจในความเจริญของตนที่มีมาแล้วให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

สำหรับเทศกาลและพิธีการในประเทศไทยเรานั้นมีมากมายหลายอย่าง
จนอาจกล่าวได้ว่า เรามีเทศกาลและพิธีการเกือบตลอดปีเทศกาลและพิธีการในวัฒนธรรม
ของไทยเรา ที่มีการปฏิบัติเป็นแบบเดียวกันสามารถแยกออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. พิธีการเกี่ยวกับชีวิต
2. พิธีการเกี่ยวกับศาสนา
3. พิธีการเกี่ยวกับการถวญญูกรรม
4. เทศกาลต่าง ๆ

1. พิธีการเกี่ยวกับชีวิต แบ่งเป็นพิธีการประจำวัยและพิธีการประจำตัว

ก) พิธีการประจำวัย

1) การเกิด เมื่อมีเด็กในครอบครัว จะมีพิธีทำขวัญวัน พิธีตั้งชื่อและพิธีทำขวัญเดือน ตลอดจนพิธีในการโกนผมไฟ

ก) พิธีทำขวัญวัน เมื่อเด็กได้ 3 วัน จะให้มีพิธีการทำขวัญ เรียกว่า ทำขวัญวัน ให้ทำกันเฉพาะในครอบครัว

ข) พิธีตั้งชื่อ การตั้งชื่อเด็กนั้น บิดามารดาจะตั้งเอง หรือให้พระและผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือตั้งเพื่อความ เป็นสิริมงคล

ค) พิธีทำขวัญเดือน และพิธีโกนผมไฟ เมื่อเด็กมีอายุได้ 1 เดือน จะเอาวัน เดือน ปี ของเด็กให้ผู้นู๋หาฤกษ์ให้ แล้วจะจัดทำพิธีรับขวัญ เรียกว่า ทำขวัญเดือน พิธีทำขวัญเดือนนี้ หากจะมีโกนผมไฟด้วยก็ควรจัดทำเป็นพิธีเดียวกัน

2) พิธีพุทธนามกะ มักทำเมื่อเด็กอยู่ในเกณฑ์อายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป ซึ่งถือพระพุทธศาสนา และยังไม่เคยแสดงตนเป็นพุทธนามกะ การทำพิธีนี้จะจัดทำกันปีละครั้ง ในวันใดวันหนึ่งระหว่าง 7 วัน นับแต่เข้าพรรษา และผู้ใดที่ได้แสดงตนเป็นพุทธนามกะ แล้วก็จะได้รับพุทธนามกะบัตรไว้เป็นหลักฐานทุกคน เหล่านี้เป็นพิธีการที่ต้องปฏิบัติคนในการเป็นพุทธนามกะ ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้นับถือและปฏิบัติกันมา เพื่อเป็นการส่งเสริมความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา อันจะเป็นการชักจูงให้เข้าใจซาบซึ้งในศีลธรรมจรรยา ยิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีงามแก่คน หมู่คณะและประเทศชาติ

3) พิธีบวชสามเณร เด็กชายที่มีอายุตั้งแต่ 7 ขวบขึ้นไป ก็จะมีการบวชเณร การบวชเณรมีหลายความหมาย เช่น

ก) บวชเณรทางนาค เมื่อบวชนาคเป็นพระเสร็จแล้วก็บวชเณรคาม

ข) บวชเณรแก่นัน เนื่องจากเด็กที่มีโรคภัยไข้เจ็บ ผู้ใหญ่ก็มักจะบวชไว้ เมื่อเด็กหายป่วยก็บวชเณร

ค) บวชเณรหน้าศพ เมื่อเวลาเผาศพญาติผู้ใหญ่หรือบิดามารดาก็มักจะให้ลูกหลานบวชเณร พร้อม ๆ กับพิธีเผาศพ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบวชหน้าไฟ

4) พิธีอุปสมบท ชายไทยที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป จะมีการอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้บวชจะต้องมีคุณสมบัติที่จะบวชทั้งในด้านวินัยและในด้านการปกครองของคณะสงฆ์

5) พิธีสมรส เมื่อชายหญิงถึงวัยอันสมควรที่จะมีเรือนคู่แล้ว ก็จะมีการสมรสเกิดขึ้นและในการสมรสนั้นเองก็จะมีการจัดพิธีในการสมรสขึ้น

6) พิธีการตาย เมื่อมีการตายก็จะจัดพิธีอาบน้ำศพ ทั้งศพจะเป็นทั้งที่วัดหรือที่บ้านก็ได้แต่ความสะดวก ระหว่างทั้งศพก็จะมีการสวดพระอภิธรรมจะเป็น 3 วัน หรือ 7 วัน แล้วแต่กำลังของเจ้าภาพ หลังจากนั้นจะเผาศพเลยหรือบรรจุศพเก็บไว้ก่อนแล้วเผาภายหลังก็ได้

(ข) พิธีการประจำตัว

1) พิธีทำบุญตักบาตร อาจจะเป็นการทำบุญอายุ ทำบุญวันเกิด ซึ่งถือว่าทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตัว ทำบุญอายุมักนิยมทำกันในเมื่ออายุครบ 25 ปี ซึ่งเรียกว่า เบญจเพส บางทีก็ทำบุญเมื่อครบ 2 รอบ 4 รอบ ไปจนถึง 5 - 6 รอบ บางทีก็ทำกันในเมื่อมีอายุเท่ากับอายุครั้งสุดท้ายของผู้ที่เราเคารพนับถือ

2) พิธีไหว้พระสวคมนตรี

ก) พิธีไหว้พระ การไหว้พระเป็นกิจเบื้องต้น ต้องทำก่อนสวคมนตรี ไหว้พระกับบูชาพระโดยใจความแล้วเป็นอย่างดี ไหว้พระเพื่อให้ระลึกถึงคุณพระ บูชาพระก็เพื่อให้ระลึกถึงคุณพระว่า ควรแก่การบูชา แต่โดยวัตถุประสงค์นั้นต่างกัน ไหว้พระไม่มีเครื่องบูชา เป็นแต่ประณมมือระลึกถึงควยใจ เปล่งวาจา กราบลงควยกายก็สำเร็จเป็นไหว้พระพร้อมควยไตรทวารคือ ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ส่วนบูชาพระมีเครื่องบูชา เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน หรือเครื่องตกแต่งประดับประดา

ข) พิธีสวคมนตรี เป็นการกล่าวคำศักดิ์สิทธิ์อันมีฤทธิ์อำนาจเหนือชีวิตจิตใจ ได้แก่ การสรรเสริญพระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และมนต์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า พระพุทธมนต์ พระพุทธมนต์เป็นคำศักดิ์สิทธิ์อย่างยิ่ง ผู้นับถือพุทธศาสนาย่อมนับถือพระพุทธมนต์ยิ่งควยชีวิตจิตใจ ถือพระพุทธมนต์ว่าเป็นเครื่องป้องกันอันตราย และประสิทธิ์ประสาทความเจริญให้ จัดเป็นกุศลพิธีมาตั้งแต่พุทธกาล บทสวคมนตรีนั้น

นอกจากที่ใช้ยู่คามความประสงค์ของผู้สวดแล้ว ยังมีบทสวดประจำวันเกิดของตนเอง

2. พิธีการเกี่ยวกับศาสนา วันสำคัญทางพุทธศาสนา มี

- ก) วันมาฆบูชา
- ข) วันวิสาขบูชา
- ค) วันอัฐมีบูชา
- ง) วันอาสาฬหบูชา
- จ) วันเข้าพรรษา
- ฉ) วันออกพรรษา

ก) พิธีวันมาฆบูชา เป็นการบูชาพระในวันเพ็ญเดือน 3 ซึ่งมีความสำคัญ คือ เป็นวันที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้นพร้อมกัน 4 ประการ ซึ่งเรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต กล่าวคือ (1) เป็นวันที่พระอรหันตสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 1,250 รูป มาประชุมที่พระเวฬุวันมหาวิหารในกรุงราชคฤห์ (2) ท่านเหล่านั้น ล้วนได้อุปสมบทจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (3) ท่านเหล่านั้นมาพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย (4) วันนั้นเป็นวันที่มีพระจันทร์เต็มดวงและในคืนนี้เอง พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่พระสงฆ์ที่มาประชุมพร้อมกัน เพื่อเป็นที่ระลึกถึงวันสำคัญนี้ พุทธศาสนาจึงได้ทำพิธีขึ้นในวันนี้

ข) พิธีวันวิสาขบูชา เป็นการบูชาพระในวันเพ็ญเดือน 6 ซึ่งมีความสำคัญคือ เป็นวันคล้ายวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระพุทธองค์ นับเป็นความอัศจรรย์อย่างหนึ่งที่วันสำคัญได้ตรงกันทั้ง 3 คราว ในวันเพ็ญเดือน 6 นี้

ค) พิธีวันอัฐมีบูชา เป็นวันถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้า ซึ่งตรงกับวันแรม 8 ค่ำ เดือน 6 นับจากวันปรินิพพานของพระพุทธองค์คือ วันเพ็ญเดือน 6 ไป 8 วัน วันนี้อือเป็นวันสำคัญวันหนึ่งเหมือนกัน การทำพิธีในวันนี้แต่เดิมไม่ปรากฏว่าได้ทำกันทั่วถึง คงมีแต่พระสงฆ์ได้ทำกันตามวัด ต่อมาชาวบ้านเข้าร่วมด้วย

ง) พิธีวันอาสาฬหบูชา เป็นการบูชาพระในวันเพ็ญเดือน 8 ซึ่งมีความสำคัญ คือ เป็นวันที่พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมจักกัมโปวัดคนสูตร ปฐมเทศนา และในวันนี้ยังเป็นวันที่พระอริยสงฆ์สาวกองค์แรกบังเกิดขึ้นในโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ

ถือเป็นวันที่บังเกิดรัตนครัยครบถ้วน วันอาสาฬหบูชาถือเป็นวันสำคัญยิ่งวันหนึ่งในพระศาสนา จึงควรมีการกระทำพิธีบูชาเป็นการเตือนใจพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้ข้ามสิ่งในพระคุณพระรัตนครัย

จ) พิธีวันเข้าพรรษา เป็นการบำเพ็ญกุศล อันเนื่องมาจากพระต้องจำพรรษาในช่วงฤดูฝน คือ ช่วงตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนถึงวันเพ็ญเดือน 11 ชาวพุทธจึงถือโอกาสตั้งหน้าตั้งตาทำบุญทำกุศลกันเป็นการใหญ่ และเป็นช่วงที่พระรวมอยู่เป็นที่ได้มากที่สุด โดยการถวายเครื่องสักการะแก่พระเถระผู้เป็นที่เคารพนับถือของเรา เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู น้ำอาบนำฝน มีการสมทานศีล ไหว้ทาน ฟังธรรม

ฉ) พิธีวันออกพรรษา เป็นพิธีของวันที่ครบสามเดือนของการที่พระท่านจำพรรษา ซึ่งจะตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 บางครั้งเรียกวันออกพรรษาว่า วันมหาปวารณา ซึ่งคำว่า "ปวารณา" เป็นกิริยาที่ต่างฝ่ายต่างยอมให้กันและกัน ตักเตือนกัน คือ พระผู้ใหญ่ให้พระผู้น้อยตักเตือนได้ ยอมรับฟังความคิดเห็นของพระผู้น้อยด้วยดี พระผู้น้อยก็ยอมพระผู้ใหญ่ หรือต่างฝ่ายต่างยอมให้กันและกันว่ากล่าวตักเตือนกันได้ เมื่อเห็นความบกพร่องของกันและกัน พิธีการในวันออกพรรษานี้ นอกจากที่ชาวพุทธจะไปวัดมอบตัวถวายพระวันหนึ่งคืนหนึ่งตามปกติแล้ว ยังได้มีการแบ่งพิจารณาถึงปวารณาวิธีของพระ และนำมาแก้ไขให้เหมาะสมแก่ภาวะของเราและของบ้านเมืองของเรา เพื่อยังประโยชน์ให้เกิดแก่ตัวเราและบ้านเมือง

3. พิธีการเกี่ยวกับการกสิกรรม พิธีการทางกสิกรรมเป็นพิธีที่ชาวไร่ชาวนาถือปฏิบัติควบคู่กับอาชีพเกษตรกรรม พิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับการกสิกรรม มีจุดประสงค์อย่างเดียวกันคือ เพื่อการสร้าง ความมั่นใจในอาชีพเกษตรกรรมของตน ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับสภาพของดินฟ้าอากาศ หรือเพื่อวัตถุประสงค์ในการระลึกถึงคุณของธรรมชาติที่เอื้ออำนวยความสำเร็จในพืชพันธุ์ธัญญาหารของตน พิธีการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกสิกรรมจะเห็นได้ในวัฒนธรรมของคนไทย เพราะเป็นชาติกสิกรรม พิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ คือ พระราชพิธีแรกนาขวัญ การทำขวัญข้าว พิธีทำขวัญแม่โพสพ และประเพณีการสู่ขวัญควาย

ก) พระราชพิธีแรกนาขวัญ เป็นพิธีที่ยึดถือกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เดิมเป็นพิธีทางศาสนาพราหมณ์ ภายหลังจึงมีพิธีสงฆ์เข้าไปด้วย เพื่อให้เหมาะสมกับศาสนา

ประจำชาติของไทย พระราชพิธีแรกนาขวัญ เป็นพระราชพิธีที่จัดขึ้นเพื่อการบำรุงขวัญ
 เกษตรกรของชาติ ในหนึ่งรอบปีที่พืชพันธุ์ธัญญาหารจะให้ผลผลิตได้นั้น ตามความเชื่อของ
 ชาวบ้านว่า มาจากพระเป็นเจ้าคตินิยมนี้ได้รับความนิยมไปถึงชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ซึ่งเก็บ
 ชาวบ้านเองก็นิยมการเสี่ยงทายอยู่แล้ว เนื่องมาจากเทคโนโลยีทางเกษตรยังไม่เจริญ
 การประกอบอาชีพของชาวบ้านจึงขึ้นอยู่กับธรรมชาติซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเทพเจ้าแห่ง
 ธรรมชาติจึงจะช่วยได้ พิธีแรกนาขวัญใน รัชสมัยชาวบ้านจะเป็นการถวายเครื่องเซ่นซึ่งมัก
 จะเป็นของที่หาได้จากท้องถิ่น คำพูดที่ใช้ในการประกอบพิธีก็จะเป็นคำพูดที่ง่าย ๆ ของ
 ผู้ประกอบพิธีเอง มีการเสี่ยงทายว่าพืชพันธุ์ชนิดใดจะได้ผลดีในการเพาะปลูกปีนั้น ผู้ที่จะ
 เป็นประธานในพิธีจะเป็นหัวหน้าครอบครัว สำหรับพิธีแบบทางหลวงนั้น เป็นพิธีที่ได้อิทธิพล
 มาจากศาสนาพราหมณ์ มีการเชิญเทวดา พิธีดังกล่าวจะทำขึ้นก่อนลงมือทำการเพาะปลูก
 และเมื่อมีการเพาะปลูกแล้ว หากปรากฏว่าปีใดฝนแล้ง ก็จะมีพิธีแห่นางแมว ทางภาคกลาง
 จะทำเป็นรูปปั้น ชาย-หญิง ที่สมสู่กัน ทั้งนี้เพราะถือว่า การสมสู่เป็นสัญลักษณ์ของการ
 กำเนิด ความอุดมสมบูรณ์และยังมีความเชื่อว่าภาพเหล่านี้จะเป็นภาพที่สร้างความพอใจ
 ให้กับภูมิผี เทวดา ส่วนภาคกลางตอนใต้ลงมา เช่น จังหวัดลพบุรี จังหวัดราชบุรี จะมีการ
 ขอฟัน เป็นรูปศิวิงค์ เป็นรูปต้นไม้ ซึ่งคตินิยมนี้ก็เช่นเดียวกับรูปปั้นชาย-หญิง ที่สมสู่กัน

ข) การทำขวัญข้าว พิธีนี้จะไม่ถือเป็นพิธีที่จริงจังเหมือนกับพระราชพิธี
 แรกนาขวัญ สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า สิ่งต่าง ๆ มีชีวิต ไม่ว่าคนหรือสัตว์หรือต้นไม้
 ย่อมมีสิ่งหนึ่งเรียกว่า "ขวัญ" สิ่งอยู่ ถ้าขวัญไม่อยู่ประจำ สิ่งที่มีชีวิตก็ตาย ข้าวนั้นถือว่า
 มีชีวิตและมีขวัญ จึงต้องบำรุงขวัญข้าวไว้ให้มีอยู่ประจำ มิให้หลีกหนีไป เพราะจะทำให้
 ต้นข้าวไม่งอกงามและตายได้ พิธีนี้เป็นพิธีที่ทำกันมาแต่โบราณกาลของราษฎรในทุกภาค
 ของประเทศไทย หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวจากในนา การทำพิธีจะทำที่บ้าน หรือที่ลานข้าว
 ก็ได้ หรืออาจจะทำเป็นพิธีรวมกันของหลาย ๆ หมู่บ้าน โดยทำเป็นโรงพิธีย่อย และมี
 พิธีทางศาสนา โดยนิมนต์พระมาสวดมนต์เย็นและฉันเช้า ถ้าเป็นพิธีรวม ชาวบ้านก็จะ
 ตองหาข้าวเปลือกมาประกอบพิธี และพระสงฆ์จะสวดอวยพร ประพรมน้ำมนต์และหมอบ
 ทำขวัญจะทำพิธีประกอบครบตามตำรา คือ มีการสวดเห่ทำขวัญ อ่านเวทย์เพื่อเป็นสิริ
 มงคลแก่ข้าวเปลือกที่จะใช้เป็นขวัญต่อไปในปีนั้น ๆ และยังเป็นการขอมคุนผลผลิต ที่ได้
 เลี้ยงชีวิตแก่ครอบครัว

ค) พิธีทำขวัญแม่โพสพ เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากพิธีการทำขวัญข้าว เป็นพิธีที่ทำขึ้นเพื่อขอบคุณแม่โพสพ จะมีการทำศาล ทำพิธี เพื่อระลึกถึงบุญคุณของแม่โพสพ และขอให้ครอบครัวมีการทำนาได้ผลในปีต่อ ๆ ไป ลักษณะของการประกอบพิธี สิ่งที่น่ามาทำในพิธีจะเป็นสิ่งที่หาได้ในท้องถิ่น มิได้มีการเจาะจงประเภทสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธี เป็นแต่เพื่อวัตถุประสงค์ทางพืชผลเท่านั้น

ง) ประเพณีการสู่ขวัญควาย ก็เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากการเกษตรกรรม เช่นกัน เป็นพิธีตอบแทนบุญคุณควาย ที่ได้ช่วยทำไร่ ไร่นา พอเสร็จงานเก็บเกี่ยวก็จะนำควายนั้นมาทำความสะอาด อามน้ำ ป้อนข้าว น้ำ หญ้า และหัวหน้าคร่อมครวก็จะได้ถวายขอบคุณควายที่ได้ช่วยทำงานจนได้ซึ่งผลที่ต้องการ และได้กล่าวขอภัยที่ได้ล่วงเกินบ้าง ในระหว่างการทำงาน เช่น ตอนทำงานในไร่นาก็อาจคู่ค้ำควายของตน หลังจากพิธีนี้แล้ว จะไม่มีการใช้งาน จนกว่าจะถึงฤดูการทำนาต่อไป

ประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการกสิกรรมดังกล่าวข้างต้น ล้วนแต่เป็นพิธีที่ประกอบขึ้นเพื่อสร้างความเชื่อมั่น กำลังใจ แม้ในระยะหลังที่วิทยาการต่าง ๆ ได้ก้าวหน้ามีการทดน้ำ มีการใช้ปุ๋ย การทิ้งธรรมชาติที่ไม่แน่นอนน้อยลง และผลการเพาะปลูกก็ได้ผลแน่นอนขึ้น แต่พิธีเหล่านี้ก็ยังมีการประกอบกันอยู่ โดยถือเป็นประเพณีที่ทำสืบเนื่องกันมา

4) เทศกาลต่าง ๆ ในแต่ละหนึ่งร้อยปีของไทยเรานั้นนับถือตามแบบจันทรคติ จะเห็นได้ว่ามีเทศกาลต่าง ๆ อยู่หลายเทศกาล เช่น เทศกาลตรุษ เทศกาลสารท เทศกาล

ก) เทศกาลสารท หรือวันสารทไทยนั้น เป็นเทศกาลที่ไทยได้รับแบบอย่างจากอินเดีย แม้เทศกาลนี้ของไทยเรา จะมีได้เกิดขึ้นเพราะผลจากการเก็บเกี่ยวที่ได้มาครั้งแรกแล้ว นำผลจากการเก็บเกี่ยวครั้งแรกนี้มาถวายเพื่อเป็นการขอบคุณพระเจ้าอย่างเช่นเทศกาลของชาติอื่น ๆ ก็ตาม เพราะช่วงแห่งเทศกาลนี้ของไทย เป็นช่วงที่ยังไม่มีการเก็บเกี่ยวผลใด ๆ แต่ไทยเราก็ดำเนินปฏิบัติตามที่ได้รับแบบอย่างมาจากอินเดียดังกล่าวนั้นจะตรงกับวันคืนเดือน 10 ซึ่งเป็นวันที่ชาวบ้านจะทำบุญที่กษัตริย์ชาณะ เป็นการทำบุญโดยการทำขนมกระยาสารหรือด้วยมือทอง ทำเป็นหอ ๆ นำไปใส่ลงในบาตรที่ทางวัดเรียงกันไว้เป็นแนวนอนลานวัด การศกษาศรด้วยกระยาสารนี้ อาจจะตกไปพร้อมกับกล้วยไข่ก็ได้ เพราะเกรงว่าพระที่ฉันขนมกระยาสาร

จะใคร่สรวนมากเกินไป จึงให้ฉันทด้วยไซ้เพื่อบรรเทาสรวนของท่านจะได้ฉันทน
 กระจายสารพัดไ้มาก นอกจากคักยาศรชารณะแล้ว ยังมีการถวายข้าวและสารับบนกฐิพระ
 เพราะถือว่าคักยาศรชารณะไม่ใช่คักยาศรข้าว เมื่อขบวนคักยาศรเสร็จแล้ว ก็จะมีการ
 กรวดน้ำอุทิศให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ยังมีการถวายข้าว ถือว่าหากไม่ได้ทำบุญ
 คักยาศรกระจายสารพัดในวันเทศกาลสารท นี้ปุ๋ยคายายที่คายไปจะได้รับความเดือดร้อน
 ออก ๆ อยาก ๆ เท่ากับลูกหลานที่อยู่หลังซากกตัญญูต่อบรรพการ

ข) เทศกาลลอยกระทง เป็นเทศกาลที่อยู่ในระยะน้ำนอง ตรงกับวันขึ้น
 14-15 ค่ำ และแรม 1 ค่ำ ในเดือน 12 ราษฎรจะทำกระทงถวายไปของปักธูปเทียนและ
 มีการจุดไฟ ปลอยให้ปลอยน้ำไปในเวลาค่ำคืน การลอยกระทงนั้นทำขึ้นเพื่อเป็นการขอ
 ขมาโทษแม่คงคา เพราะใค้อาศัยน้ำท่านกินและใช้ และนอกจากนั้นยังถ้ายสิ่งปฏิกูลลงไป
 ในน้ำ เท่ากับขาดความเคารวะแม่คงคา จึงสมควรขอขมาท่านพร้อมกับขอพรท่านให้มีความ
 สุขความเจริญ เทศกาลลอยกระทงเป็นเทศกาลที่ไม่มีพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์ มีการอ้างอิง
 ถึงแต่สมัยกรุงสุโขทัย โดยท้าวศรีจุฬาลักษณ์ พระสนมเอกครั้งพระเจ้าอรรคมหาราชหรือ
 พระร่วง ใค้ลึกรกระทงถวายพระเจ้าแผ่นดินเป็นรูปดอกไม้และรูปทรงต่าง ๆ ให้
 ทรงลอยตามสายน้ำ ในคืนวันลอยกระทงราษฎรจะพายเรือวนเวียนตามลำน้ำ บางลำจะ
 มีหนุ่มสาวร้องรำทำเพลงอย่างร่าเริง เพราะเป็นคืนวันเพ็ญ หอ้งฟ้าแจ่มใส และหอ้งน้ำ
 ก็มีน้ำเจิ่งนอง

5. วรรณกรรมพื้นบ้าน

ความหมายของวรรณกรรมพื้นบ้าน

Encyclopaedia Eritannica ใค้กล่าวถึงวรรณกรรมพื้นบ้านว่า
 วรรณกรรมพื้นบ้าน (Folk Literature) เป็นสรรพความรู้ของคนที่ไม่ได้รับการ
 ศึกษา (Unletterd peoples) ซึ่งถ่ายทอดโดยมุขปาฐะ วรรณกรรมพื้นบ้าน
 ประกอบด้วย วรรณคดี ร้อยแก้ว โคลงที่ใช้หอ้ง (verse narrative) บทกวีนิพนธ์
 เพลง เทพนิยาย ละคร พิธีกรรม สุภาษิต ปรีศนา ฯลฯ

วรรณกรรมพื้นบ้านบางครั้งก็เรียกว่า วรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral Literature) เพราะว่าวรรณกรรมพื้นบ้านนั้นจะต้องใช้วิธีการถ่ายทอดโดยการเล่า สืบต่อกันมาเท่านั้น ถ้ามีการนำเรื่องราวของวรรณกรรมพื้นบ้านมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร สิ่งที่ยังติดไว้ในเราไม่จัดว่าเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่แท้จริง แต่ถือเป็นข้อมูลชั้นรอง (Secondary Data) ที่บันทึกจากวรรณกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นข้อมูลชั้นต้น (Prunart Data) (กิ่งแก้ว อัครกร 2519 : 7)

ขอบเขตของวรรณกรรมพื้นบ้าน

โค้วมีผู้กล่าวถึงขอบเขตของวรรณกรรมพื้นบ้านไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

Alan Ducdes กล่าวว่า วรรณกรรมพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวิชาคติชนวิทยา วิชานี้ครอบคลุมถึงสิ่งที่เป็นคำพูดและไม่ใช่คำพูด (Verbal and Non verbal forms) สำหรับวรรณกรรมพื้นบ้านนั้น หมายถึง สิ่งที่เป็นคำพูดเท่านั้น แต่ไม่รวมการละเล่น (Games) และการเต้นรำพื้นเมือง (Folk dances)

กุหลาบ มลลิกะมาส ได้จัดแบ่งคติชนบ้านออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทที่ใช้ถ้อยคำ (Verbal) ประเภทที่ไม่ใช่ถ้อยคำ (Non verbal) และประเภทผสมระหว่างใช้ถ้อยคำกับไม่ใช่ถ้อยคำ สำหรับประเภทที่ใช้ถ้อยคำนั้นก็คือ ประเภทที่ใช้เล่า สืบต่อกันมา ดังนั้นจึงถือว่าคติชนบ้านประเภทนี้เป็นวรรณกรรมพื้นบ้าน แบ่งเป็นชนิดย่อยลงไปไค้ดังนี้

1. เพลงพื้นบ้าน
2. นิทานชาวบ้าน
3. บทกวี อาจแบ่งย่อยเป็น
  - สุภาษิต
  - คำให้พร
  - คำกล่าวในการทำขวัญ พิธีต่าง ๆ
  - ส่วนวนพูด
4. คำทาย (อะโรเอ๋ย)

กิ่งแก้ว อัครดารา (2525: 12) ได้จำแนกข้อมูลทางคติชนวิทยาไว้ใกล้เคียงกับของ กุหลาบ มัลลิกะมาส โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ มุขปาฐะ อมุขปาฐะ และผสมในส่วนที่เป็นข้อมูลมุขปาฐะแบ่งย่อยออกเป็น

1. บทเพลง
2. นิทาน
3. ปริศนา
4. ภาษิตคำพังเพย
5. ภาษาถิ่น
6. ความเชื่อ

วรรณกรรมพื้นบ้านที่จะกล่าวต่อไป ผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะบางประเภทที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. นิทานพื้นบ้าน ซึ่งวิทยไทยได้ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นเมืองโดยทั่วไป นิทานเช่นนี้อาจเป็นของชาวบ้านแล้วเล่ากันแพร่หลายจนเป็นของเมืองไทย บางครั้งจึงเรียกว่านิทานพื้นเมือง มีชนิดต่าง ๆ คือ เป็นเรื่องนิทานเกี่ยวกับสัตว์ เกี่ยวกับเทพนิยาย เกี่ยวกับภูมิลำเนา เกี่ยวกับตำนาน เกี่ยวกับชาตค เป็นต้น ในวิชาคติชาวบ้านเรียกรวมเป็นคำศัพท์ว่า Folk tales ซึ่งเรียกเป็นภาษาไทยตามความคุ้นเคยว่า "นิทานพื้นเมือง"

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2525: 99) ได้กล่าวถึงลักษณะนิทานพื้นบ้าน ดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. ไม่ปรากฏว่า ผู้เล่าดั้งเดิมนั้นเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า ฟังมาจากผู้เล่าซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตอีกคนหนึ่ง

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้าน จะต้องเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมานาน เล่าด้วยถ้อยคำธรรมดาและไม่ปรากฏผู้แต่ง

2. บทเห่กล่อม, เพลงกล่อมเด็ก บทเห่กล่อมเป็นบทกล่อมเด็กที่เด็กได้ยินได้ฟังแต่แรก ในครั้งแรกจะเป็นการออกเสียงอ้อ ๆ ออ ๆ ของผู้เลี้ยง ต่อมาเสียงนั้นก็ค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นเสียงสูง เสียงต่ำ คล้าย ๆ เสียงดนตรี เป็นการขบกล่อมให้เด็กได้หลับนอนด้วยวิธีการอันนุ่มนวล เป็นการแสดงความรักและทะนุทะนอมเด็ก แม่เด็กจะฟังไม่ใส่ใจความของเพลงแต่เสียงกล่อมของผู้เลี้ยงอันอ่อนหวานและไพเราะก็สามารถทำให้เด็กฟังแล้วหลับง่าย บทเห่กล่อมง่าย ๆ นี้จึงเกิดขึ้นและได้วิวัฒนาการจากที่ไม่เป็นภาษาจนกลายเป็นเพลงกล่อมเด็กในทุกวันนี้

เพลงกล่อมเด็กจัดเป็นโคลงกลอนประเภทแรกที่เด็กได้ยินได้ฟังและได้รู้จัก เพลงกล่อมเด็กแต่ละเพลง ล้วนให้สิ่งที่เป็นคุณงามความดีประจำชาติไทยเราหลายต่อหลายประการ เช่น ความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน ความรักสนุก ความช่างล่อชางเล่น รื่นเริง ความมีคติธรรมในจิตใจ ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตทางวัฒนธรรมของไทยเรา ใครจะเห็นว่าดีหรือเลวอย่างไรก็ตาม "ภาพชีวิต" จริง ๆ ยังมีให้เห็นอยู่จนกระทั่งบัดนี้

เพลงกล่อมเด็กนั้น นอกจากจะใช้กล่อมเด็กโดยตรงแล้ว พ่อแม่มักจะใช้เครื่องสื่อในการอบรมสั่งสอนเด็กไปค้ำยันในตัว แม้ว่าทารกยังไม่รู้ความ แต่เนื้อหาของเพลงก็อาจจะช่วยกล่อมเกลาจิตใจของเด็กผู้เป็นที่ หรือเด็กโตที่พอจะรู้ความซึ่งได้ยินเพลงกล่อมอยู่เสมอ

เนื้อเพลงกล่อมเด็กเก่า ๆ ของไทยเรามีหลายประเภท สามารถจัดแยกได้ 3 หมวด คือ

- ก) พวกคำเห่ให้เด็กนอน
- ข) พวกคำปลอบให้เด็กชอย
- ค) พวกคำเด็กร้องเล่น

เพลงกล่อมเด็กเป็นวรรณกรรมที่ขบกล่อมกันมาแบบปากต่อปาก ดังนั้นจึงยากที่จะสืบสาวกันต่อหรือที่มาได้ว่าเริ่มตั้งแต่สมัยใด

3. สุภาษิต ภาษิต คำว่า สุภาษิต แปลว่า ถ้อยคำที่ดี หมายถึง คำสอนหรือคำเตือนสติ นับเป็นนุบายแห่งการใช้คำอย่างหนึ่ง เรียกว่า วาโหมาย (Rhetorical devices) ซึ่งไทยเราเองก็ได้ชื่อว่าเป็นชาติเจ้าสุภาษิต มีคำกล่าวที่ให้ความหมายลึกซึ้ง และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี คำว่า "สุภาษิต" ก็ใช้ในความหมายเดียวกับคำว่า ภาษิตที่หมายถึง คำกล่าวหรือคำกล่าวที่มีคติควรฟัง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2493: 687)

สุภาษิตเป็นคติสอนใจให้ประพฤติปฏิบัติตามถ้อยคำที่เรียบเรียงสั้นคล้องจองและกินความลึกซึ้ง มีทั้งสั่งสอนหรือห้ามโดยใช้ความเปรียบเทียบให้เห็นาชัดยิ่งขึ้น สุภาษิตในวรรณคดีนั้นมีมากมายที่แต่งเป็นคำประพันธ์ เช่น

ห้ามเหลิงไว้อย่าให้	มีควัน
ห้ามสุริยะแสงจันทร์	สองไซร้
ห้ามอายุให้สั้น	คืนเดา
ห้ามตั้งนี้ไว้ได้	จึงห้ามนินทา

(โคลงโลกนิติ)

สุภาษิตเป็นคำที่มุ่งจะสอนหรือให้คติชีวิตทางให้คนประพฤติ ซึ่งการสอนนั้นจะแยกได้เป็น 3 วิธี คือ (1) สอนให้ทำ (2) สอนให้เว้น (3) สอนโดยใช้ความจริง

4. เพลงสวด เรื่องของเพลงสวดหรือบทสวดของไทยเรานั้น มักมาจากพิธีการในทางศาสนา ซึ่งในพุทธศาสนามีเพลงสวดอยู่มากมายในโอกาสต่าง ๆ กัน เช่น เพลงสวดในพิธีศพ บทสวดมนต์ ซึ่งเรื่องของเพลงสวดนี้จะมีการสวดเป็นภาษาบาลีไม่ว่าจะเป็นบทสวดของพระสงฆ์หรือผู้สวดเอง ซึ่งฟังแล้วอาจไม่เข้าใจ ทั้งนี้เพื่อต้องการรักษาความเดิมของเก่าไว้ เพราะภาษาบาลีเป็นภาษาตายไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีการขยายตัว เช่นเดียวกับภาษาละติน ภาษาบาลีเป็นภาษากรกฎ จึงมีการรักษาแบบเอาไว้และเป็นภาษาง่ายที่จะเล่าเรียนและจดจำ จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเมื่อเผยแพร่ไปสู่ที่ใดก็จะใช้บทสวดเป็นภาษาบาลี หากสวดเป็นภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาไทยย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงไป บทสวดก็จะไม่เป็นแบบแผนจนไม่ทราบวาทสวดภาษาใดเป็นบทสวดที่ถูกต้อง

บทสวดที่เป็นภาษาไทยก็มีอยู่บ้าง ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นคำฉันท์ที่ไต่แปลมาจากบทสวด หาดูว่า

ปางเมื่อพระองค์ปรมพุด	ชวิสุทธศาสตร์กา
ศรีสร้อยนุทรมมา	ธินโพธิ์บัลลังก์

บทสวดนี้ใช้สำหรับทหาร ท้าวรจ หรือเสื่อป่าสวด ซึ่งใช้สำหรับเพียงคนบางกลุ่มบางพวกเท่านั้น แต่ถาจะใช้แทนบทสวด โดยให้พระสงฆ์สวดความวัคหรือความบ้านในเวลาทำบุญ ผู้ฟังก็จะไม่เกิดอารมณ์ซาบซึ่งศรัทธาเหมือนพระท่านสวดภาษาบาลี (แปลกสนธิรักษ์ 2515: 127-729, 2493: 908)

5. ส่วนวน คำว่า "ส่วนวน" ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายไว้ว่า "เป็นโวหาร ท่านองทุก ถ้อยคำที่เรียบเรียง ถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง การแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่งๆ"

ส่วนวนเป็นคำพูดที่มีชั้นเชิงหรือพูดแล้วต้องให้อีกฝ่ายคิดและแปลความหมายได้ทั้ง ๆ ที่เป็นภาษาเดียวกัน

ในภาษาไทยเรามีส่วนวนขึ้นมาแต่ครั้งโบราณกาลแล้ว อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าการใช้ภาษาพูดหรือภาษาเขียนของไทยเรานั้นไม่ค่อยไปกว่าภาษาชนชาติอื่น ๆ ที่นิยมเล่นลิ้นกันบางครั้งก็อาจเรียกส่วนวนว่า ส่วนวนไทย หรือ สำคัญส่วนวน หรือพูดสำคัญส่วนวนซึ่งส่วนวนนี้มีที่มาจากสิ่งต่าง ๆ หรือเหตุการณ์แวดล้อมต่าง ๆ และมักจะเกิดในหมู่ของคนช่างคิดช่างสังเกต ซึ่งเก็บเอาความจากเรื่องราวนั้น ๆ หรือเหตุการณ์แปลก ๆ ที่เกิดขึ้นและการที่น่าเอาส่วนวนเหล่านั้นมาใช้พูดเขียนก็เพื่อให้เป็นไปในทางเปรียบเปรย เปรียบเทียบ กระทบกระทั่ง หรือประชดประชัน หรือเพื่อเป็นเครื่องเกื้อหนุนอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งส่วนวนเหล่านั้นจะแสดงความหมายในตัวประโยคของมันไว้เอง สุกกว่าผู้ใช้ของการจะให้ความหมายของส่วนวนพูดนั้น เป็นไปในทางใดทางหนึ่ง (พรจันทร์ ศรีทศา 2518: 2-4)

ประภาศรี สีหอำไพ (2523: 9) ได้กล่าวถึงส่วนวนว่า ส่วนวน คือ ความสั้น ๆ ที่เปรียบเทียบกับ ประชดประชันบ้าง หรือพูดเล่นสนุก ๆ จนคิดปากกล่าวถ้อยคำรวบรัดเพียงสั้น ๆ ก็สามารถตีความหมายรู้กันได้อย่างแจ่มชัด ส่วนวน

กล่าวถ้อยคำรวบรัดเพียงสั้น ๆ ก็สามารถตีความหมายรู้กันได้อย่างแจ่มชัด ส่วนวนมีที่
เกิดหลายทาง เช่น เกิดจากธรรมชาติ เช่น ต้นไทรโกโก้ กนหม้อไม้ต้นคำ, เกิดจาก
การกระทำ เช่น ขนทรายเข้าวัด ตกกระโถกพลอยโจน ชิงกีธราชก็แรง ฯลฯ ส่วนวน
เป็นคำกล่าวซึ่งไม่มีความหมายตามตัวอักษร แต่ไม่ได้ให้คติเหมือนสุภาษิต

6. เพลงพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านเป็นมหรสพร้องของชาวบ้านที่แสดงอารมณ์
สนุก ทุกข์ สุข อย่างใดอย่างหนึ่ง

ชาติไทยเป็นชาตินักกลอนจึงมีมหรสพร้องของชาวบ้านที่ร้องเพื่อให้เกิดสัมผัส
คล้องจองกันและเนื้อร้องของเพลงนั้นก็จะมีมาจากลักษณะชีวิตของชาวบ้านนั่นเอง เช่น
เพลงพื้นบ้านของภาคกลางจะมีเพลงส่งฟาง เพลงแหนางแมว เพลงเกี่ยวข้าว เพราะ
เป็นภูมิภาคที่มีอาชีพทางเกษตรกรรม เพลงพื้นบ้านบางเพลงพื้นบ้านก็เป็นเรื่องที่สะท้อน
ถึงวัฒนธรรมไทยในส่วนที่เป็นคกิชาวบ้าน

ลักษณะของเพลงพื้นบ้าน

1. มีความเก่าแก่คือ มีอายุยืนนานมาก ไม่ทราบกันว่าใครเป็นผู้เริ่มร้องขึ้น
ก่อน เป็นแต่จำกันสืบจากคนรุ่นหนึ่งมายังอีกรุ่นหนึ่ง จนมาถึงปัจจุบัน ภาษายอมวิบัติและ
ผิดเพี้ยนไปบ้าง

2. เรื่องของเพลงพื้นเมืองนั้นเกิดจากชาวบ้านชาวเมืองไม่ใช่เกิดจาก
นักปราชญ์ราชบัณฑิต

3. เพลงพื้นเมืองทั้งหลายได้แสดงชีวิตวัฒนธรรมของคนโบราณ เป็นคนว่า
แสดงความคิด ความเชื่อถือหรือความนิยมของคนชาวบ้านชาวเมืองโดยแท้ ฉะนั้นเพลง
กล่อมเหล่านี้จึงเป็นตัวกระจกส่องให้เห็นชีวิตในอดีตกาลของคนไทยส่วนใหญ่ไว้ดีที่สุด

6. คกิธรรม

ความหมายของคกิธรรม คกิธรรม แปลว่า สภาพที่เป็นแนวทางดำเนินของ
ชีวิต หมายความว่าเครื่องนำทางของจิตใจ ทำให้จิตใจเกิดความคิดเห็นและเชื่อถือ
แล้วยึดมั่นเป็นหลักประพฤติปฏิบัติกันไปตามแนวทางอันนั้น ซึ่งมีผลเป็นการเปลี่ยนแปลง
จิตใจจากสภาพเดิมให้หันไปตามแนวทางใหม่

คคิธรรมอาจจำแนกเป็นส่วนใหญ่ได้สองส่วน คือ ส่วนที่เป็นทฤษฎีกับส่วนที่เป็น
การปฏิบัติตน

ส่วนที่เป็นทฤษฎี ได้แก่ การเรียนและการศึกษาค้นหาเหตุผลเพื่อให้เกิดความรู้
และเข้าใจถึงกฎเกณฑ์แห่งความจริงต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นหลักประพฤติปฏิบัติตน เป็นทาง
นำสมองให้เกิดความฉลาดปราดเปรื่องในเรื่องความดีและความชั่ว สิ่งใดให้เกิดผลเป็น
สุขหรือทุกข์ ตลอดจนสิ่งใดควรเลิกและควรบำเพ็ญอย่างไร

ส่วนที่เป็นการปฏิบัติตน ได้แก่ การนำหลักหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้และ
เข้าใจเหตุผลดีแล้วนั้นมาใช้เป็นเครื่องกำกับและฝึกฝนความประพฤติของตนและประพฤ
ติตนให้ใ้จริงตามนั้น เป็นทางนำจิตใจให้เกิดความเฉลียว คือ คิดได้ ไม่เขลาหรือลุ่มทัว
แต่รู้สึกตัวอยู่เสมอว่าตนทำอะไรและสิ่งที่ทำนั้นถูกหรือผิด แล้วทำหน้าที่เลิกละชั่วและทำดี
ไปพร้อมกัน

คคิธรรมจำเป็นแก่ชีวิต การดำเนินชีวิตถ้าไม่มีเครื่องนำทางก็เหมือนเดินใน
ที่มืดไม่มีแสงไฟส่องย่อมเสี่ยงชีวิตเข้าฝากยันตรายหาความปลอดภัยได้ยากและสิ่งที่เป็น
ปฏิบัติก่อความวุ่นวายแห่งชีวิตมีมากมายนัก หากไม่รู้เท่าทันก็พลันที่ชีวิตจักต้องถึงหายนะ
ซึ่งนอกจากจะไม่ได้รับประโยชน์อันใดจากการมีชีวิตอยู่แล้ว ยังจักต้องได้รับทุกข์ทรมาน
จากการนำชีวิตไปผิดทางอีกเพราะฉะนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงชีวิตให้พ้นทางผิดและนำชีวิตเข้า
สู่ทางถูก จึงจำต้องมีเครื่องนำทางที่ดีของจิตใจ เพื่อให้จิตใจได้รับแสงสว่างจะใดไม่
ทองหลงคล่าไปทามวิถีชีวิตทางที่มืดมน และเครื่องนำทางที่ดีที่สุดของจิตใจก็คือคคิธรรม
นี้เอง

คคิธรรมเป็นเครื่องให้แสงสว่างแก่ชีวิตเพราะส่องให้เห็นทางหายนะคือ
ทางเสื่อมและทางวิฆนะคือ ทางเจริญแก่การที่จะประพฤติปฏิบัติตนเพื่อหลีกเลี่ยงทาง
เสื่อมและยึดถือเอาทางเจริญเป็นหน้าที่ของจิตใจที่จะเลือกเฟ้นเอาเอง คคิธรรมเป็น
เรื่องของจิตใจและที่สอนที่จิตใจนี้ จึงเป็นสิ่งที่จะต้องนำเข้าไปให้ถึงจิตใจจริง ๆ และ
ต้องนำออกฝึกฝนตน มิใช่เพียงเก็บไว้เฉย ๆ เพียงรู้ และเข้าใจเหตุผลก็ยังไม่เพียงพอ
ที่จะทำให้จิตใจดีได้ สมกับจุดหมายที่แท้จริงของคคิธรรม

ความมีคชกรรมประจำใจยอมทำให้จิตใจสูงส่งและมีแนวทางแห่งการดำเนิน
ชีวิตที่มีความหมายไปแต่ในก้านกิ่งงาม ทำให้ชีวิตประกอบด้วยคุณค่า จักเป็นฝ่ายข้างเจริญ
ตรงกันข้ามกับการไร้คชกรรมประจำใจ ยอมทำให้จิตใจต่ำทรามและมีแนวทางดำเนิน
ชีวิตหนักไปแต่ในก้านช้ำ ทำให้ชีวิตเต็มไปด้วยความเหลวแหลก เช่นนี้จักเป็นฝ่ายข้างเสื่อม

เกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาต้นวัฒนธรรมไทย

ก. ชีวิตในครอบครัว

1. ความรักของบิดามารคาคบบุตร หมายถึง การที่บิดามารดาให้การเลี้ยงดูบุตรด้วยความรักและดูแลเอาใจใส่บุตรให้ได้อย่างปลอดภัยเกิดความอบอุ่น ตลอดจนส่งเสริมให้บุตรมีความก้าวหน้าในด้าน การเรียน การงาน และชีวิตครอบครัว
2. ความรักและการยกย่องนับถือกันระหว่างสามีภรรยา หมายถึง การที่คู่สามีภรรยาให้ความรักและให้เกียรติแก่กันทั้งด้านการกระทำและความคิดเห็น
3. การอบรมสั่งสอนบุตรหลานในครอบครัว หมายถึง การที่ผู้ใหญ่ในครอบครัวให้คำแนะนำ ตักเตือน ว่ากล่าว และอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนให้เป็นผู้มีคุณประพฤติดี มีคุณธรรมเพื่อเป็นพลเมืองดีของสังคม
4. ความรักและความกตัญญูรู้คุณบิดามารดาและผู้มีอุปการะ หมายถึง การให้ความรักและดูแลเอาใจใส่ ประนินยิตต่อบุคคลเหล่านี้ด้วยความจริงใจ และตระหนักถึงคุณความดีของท่านอยู่เสมอ
5. การให้ความเคารพนับถือญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวด้วยกาย วาจา และใจ หมายถึง การแสดงความเคารพนับถือ เชื่อฟังคำสั่งสอน ตักเตือน และประพฤตินับถือญาติผู้ใหญ่ในทางที่ดีงาม
6. การถ่ายทอดวิชาชีพให้สมาชิกในครอบครัว หมายถึง การที่ครอบครัวประกอบอาชีพอย่างไรก็บอกกล่าวและสอนวิธีการของอาชีพนั้น ๆ แก่สมาชิกในครอบครัวเพื่อสืบต่อวิชาชีพของครอบครัวต่อไป
7. ความรักระหว่างญาติพี่น้อง หมายถึง การให้ความรักและเอาใจใส่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างญาติพี่น้องไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องฝ่ายบิดาหรือมารดา

8. การแบ่งหน้าที่กันระหว่างสมาชิกในครอบครัว หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัว รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง รู้ว่าตนมีหน้าที่อย่างไร เพื่อช่วยเหลือครอบครัวความความสามารถ

9. การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว หมายถึง สมาชิกซึ่งอยู่ในครอบครัวเดียวกันให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ

10. ความมีน้ำใจกับเพื่อนบ้าน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และให้ความร่วมมืออันดีกับเพื่อนบ้าน

11. การต้อนรับแขก หมายถึง การให้การต้อนรับต่อแขกผู้มาเยือนถึงบ้าน ด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดีและจริงใจ

ข. อาชีพ

1. การกสิกรรม หมายถึง การทำนา ทำสวน ทำไร่ การมีอาชีพทางการเพาะปลูกพืช ผัก ผลไม้ต่าง ๆ

2. การช่าง หมายถึง การประกอบอาชีพที่ใช้ความชำนาญในการฝีมือหรือศิลปะ เช่น ช่างไม้ ช่างตัดเสื้อผ้า

3. การประมง หมายถึง การหาเลี้ยงชีพโดยการจับสัตว์น้ำเพื่อบริโภคและจำหน่าย

4. การเลี้ยงสัตว์ หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ที่เป็นอาหารและสำหรับใช้งาน สามารถจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ของครอบครัว

5. หัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครอบครัว หมายถึง การประดิษฐ์และผลิตสิ่งของต่าง ๆ เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้แก่ครอบครัว

6. การค้าขาย หมายถึง การจำหน่ายสิ่งของให้ผู้อื่นโดยมีเงินตราเป็นวัตถุกลางในการแลกเปลี่ยน

7. การทำป่าไม้ หมายถึง การปลูกและตัดไม้เพื่อการจำหน่าย
8. การทำเหมืองแร่และการหาแร่ หมายถึง การดำเนินงานกิจการเหมืองแร่ หรือการขุดแร่และร่อนแร่เพื่อการจำหน่ายเป็นรายได้
9. การหาของป่า หมายถึง การหาวัตถุค้ำหึงที่เป็นพืชและสัตว์จากป่าเพื่อการบริโภคและจำหน่าย เช่น การตีผึ้ง การหาสมุนไพร
10. การรับราชการ หมายถึง การประกอบอาชีพเพื่อบริการผู้อื่น การงานของประเทศหรือพระเจ้าแผ่นดิน
11. การเป็นศิลปิน หมายถึง ผู้ใช้ศิลปะ หรือผู้มีความสามารถเชิงศิลป์ในสาขาต่าง ๆ เช่น การเป็นนักแสดง นักเขียน นักดนตรี
12. การให้บริการ หมายถึง การประกอบอาชีพสุจริตเพื่อบริการผู้อื่น โดยไม่อยู่ภายในหน่วยงานของรัฐโดยตรง

ค. การละเล่น

1. การละเล่นที่เสริมสร้างพลานามัยให้สมบูรณ์ หมายถึง การละเล่นที่มีการเคลื่อนไหวร่างกายในอิริยาบถต่าง ๆ ผู้เล่นมีโอกาสออกกำลังกายทางกล้ามเนื้อ เช่น วิ่งเปี้ยว ชักคะเชอ ที่จับ
2. การละเล่นที่เสริมสร้างทักษะต่าง ๆ ให้เจริญ หมายถึง การละเล่นที่เปิดโอกาสให้ผู้เล่นได้ฝึกทักษะทางตา มือไหวพริบและการใช้ประสาทสัมผัส ฝึกสังเกตประสาท เช่น การเล่นเกมซ่อนหา การเล่นเกมทายใจ การเล่นเกมช่าง
3. การละเล่นที่ส่งเสริมคุณธรรม หมายถึง การละเล่นที่ปลูกฝังให้มีคุณธรรมสำหรับการเป็นพลเมืองดี ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความรับผิดชอบ ความสามัคคีของหมู่คณะ เช่น การละเล่นตะขุน หมุนนาฬิกา โปลิสจิบชโมย การเล่นเกมเก็บ
4. การละเล่นที่เสริมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีวินัย หมายถึง

การเล่นที่แสดงถึงการฝึกให้มีระเบียบวินัยเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น
การเล่นม้าก้านกล้วย การเล่นโพงพาง

5. การเล่นที่ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา หมายถึง การเล่นที่
ผู้เล่นใช้เนื้อเพลงขับร้องหรือการใช้ภาษาประกอบการเล่น เช่น การเล่นวิธี
ชาวสาร มอญซ่อนผ้า

ง. วัฒนธรรมไทยในประเด็นเทศกาลและพิธีการ

1. พิธีการเกี่ยวกับชีวิต หมายถึง พิธีการต่าง ๆ ที่คนไทยได้กำหนด
ให้มีขึ้นในแต่ละช่วงอายุของคนหรือที่นิยมปฏิบัติเป็นประจำแล้วแต่บุคคล เช่น พิธี
ทำขวัญวัน ทำขวัญเดือน พิธีอุปสมบท พิธีสมรส การทำบุญอุทิศบาป การไหว้พระ
สวดมนต์

2. พิธีการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หมายถึง พิธีการต่าง ๆ
ที่กำหนดให้มีขึ้นในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา

3. พิธีการเกี่ยวกับการเกษตรกรรม หมายถึง พิธีการต่าง ๆ ที่กำหนด
ให้มีขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลและความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์

4. เทศกาลต่าง ๆ หมายถึง ช่วงเวลาที่กำหนดไว้เป็นพิเศษเพื่อ
ทำบุญและการรื่นเริงที่จัดขึ้นในท้องถิ่น เช่น เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลสงกรานต์

จ. วรรณกรรมพื้นบ้าน

1. นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องราวที่ชาวบ้านเล่าสู่กันฟัง เป็นเรื่อง
เล่าสืบต่อกันมา อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทพนิยาย นิทานเรื่องสัตว์ นิทานชีวิต

2. สำนวน คำพังเพย หมายถึง ถ้อยคำที่เรียบเรียงขึ้น ซึ่งอาจไม่ถูก
ไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง เพื่อเป็นไปในทางเปรียบเทียบกับ ประชกประชัน
หรือเพื่อเตือนสติอีกฝ่ายหนึ่ง

3. สุภาษิต ภาษิต หมายถึง คำกล่าวที่มีคติน่าฟัง มีความมุ่งหมายเพื่อจะสั่งสอน ตักเตือนแนะแนวทางให้คนได้ประพฤติปฏิบัติตาม
4. ปริศนาคำทาย หมายถึง คำถาม ข้อถาม คำชวนเงื่อนให้ทาย เป็นการทายปัญหากัน ให้ผู้ตั้งคำถามและผู้ทายเกิดความสนุกเพลิดเพลิน และเป็นการศึกษาฝึกปฏิบัติทางไหวพริบใหญ่เล่น
5. บทเพลงลอม เพลงกล่อมเด็ก หมายถึง บทขับร้องให้เด็กได้นอนหลับ ง่ายวิธีการอันอ่อนโยน เพลงที่ใช้ปลอบเด็ก
6. เพลงพื้นบ้าน หมายถึง บทขับร้องของชาวบ้านที่สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ชาวบ้านร้องเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงสงฟาง
7. คำกล่าวในการทำขวัญ หมายถึง คำกล่าวที่มีขึ้นในพิธีต่าง ๆ เพื่อเรียกขวัญรับขวัญ
8. เพลงสวด หมายถึง บทสวดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ใช้สวดในพิธีการทางศาสนาในโอกาสต่าง ๆ เช่น เพลงสวดในพิธีศพ บทสวดมนต์

ฉ. คติธรรม

1. ความขยันหมั่นเพียร หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่การทำงานหรือสิ่งใดอย่างกระตือรือร้นและตั้งใจจริงให้สำเร็จ แม้การงานนั้นจะลำบากยากเย็นประการใดก็ไม่ทอดอ้อม ไม่ฉิววันประกันพรง
2. การประหยัดและออม หมายถึง การรู้จักออมทรัพย์เงิน เวลา ทรัพยากร

ทั้งส่วนตน และสังคมมีความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการ
รู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่

3. การรู้จักเชื่อเหื่อเชื่อแน่และเสียสละ หมายถึง การรู้จักเต็มใจ
ช่วยเหลือบำเพ็ญกุศลและบำรุงสุขให้แก่กันด้วยน้ำใสใจจริง ต้องรู้จักเสียสละ ถึงที่ตน
มีอยู่บ้างจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง ความสุขส่วนตัวของคนตามโอกาสที่เห็นสมควรและ
จำเป็น

4. ความกตัญญูทดแทน หมายถึง การรำลึกถึงอุปการคุณที่ผู้อื่นได้ทำก่อน
แม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่ลืมบุญคุณ เมื่อมีโอกาสหรือกำลังพอที่จะตอบแทนอุปการคุณที่ผู้อื่น
ได้ทำแก่ตนก็ต้องตอบแทน

5. การรู้จักขอกฎ ให้อภัย ทำนิตยยอมรับผิด หมายถึง เมื่อทำผิดพลาด
ล่วงเกินผู้ใด ต้องรู้จักขอกฎ ไม่ให้เป็นเจย และเมื่อถูกเขาล่วงเกินแล้วเขาขอกฎ
ควรให้อภัยไม่ถือโกรธ

6. ความสามัคคี หมายถึง ความร่วมมือร่วมใจกันทำกิจการงานของ
หมู่คณะและประเทศชาติให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การร่วมมือร่วมใจกันต้องใช้ไปใน
ทางที่ดีงาม ไม่ใช่ไปในทางผิด

7. ความซื่อสัตย์สุจริตและรักษาวาจา หมายถึง ความซื่อตรงไม่คิดโกง
หลอกลวงผู้อื่น รักษาคำพูดของตนให้มีความน่าเชื่อถือ ต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อ
ครอบครัว ต่อมิตรสหายและต้องซื่อสัตย์ซื่อให้ถูกทางเฉพาะแต่ที่เป็นประโยชน์และดีงาม
เท่านั้น

8. การเที่ยงตรงต่อเวลา หมายถึง การรู้จักแบ่งเวลาให้เหมาะสมว่า
เวลาไหนควรใช้ทำงานอะไร เวลาไหนควรพักผ่อน เมื่อมีการนัดหมายว่าจะทำสิ่งใด
เมื่อไรต้องไปให้ตรงตามเวลาที่นัดหมายไว้

9. การรู้จักรักชาติ หมายถึง การประพฤติชอบตามกฎหมาย ช่วยกัน
ส่งเสริมนโยบายของชาติ รู้จักถนอมใช้และบำรุงรักษาทรัพย์สินสมบัติของชาติ เพื่อมิให้

สิ้นเปลืองและสูญเสียไปโดยไร้ประโยชน์ มีความรักไทย นิยมไทย สำนึกและภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย

10. ความกล้าหาญ หมายถึง กล้าทำในสิ่งที่ไม่เห็นว่าถูกต้อง ต้องกล้าหาญฝ่าอันตราย รู้จักต่อสู้เพื่อป้องกันตัวและประเทศชาติโดยชอบธรรม

11. การรู้จักรับผิดชอบ หมายถึง ต้องปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้และทำงานเต็มความสามารถ ไม่หลีกเลี่ยง ตลอดจนพยายามดูแลผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนให้เป็นอย่างดี

12. ความเมตตากรุณา หมายถึง การให้ความช่วยเหลือเมื่อเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ยาก หากสุดวิสัยที่จะช่วยเหลือได้ก็แสดงความเห็นอกเห็นใจ เห็นเขาทุกข์ก็ไม่คิดซ้ำเติม และเห็นเขาสุขก็ไม่คิดริษยาอาฆาต

13. ความสุภาพอ่อนโยนไม่หยามคาย หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่สุภาพและอ่อนหวาน ไม่กล่าววาจาถ้าว้าว เสียชื่อเสียงหยามคาย รักษาเกียรติมารยาทให้สุภาพเรียบร้อย ไม่แข็งกระด้าง เอะอะตึงตัง

14. การใช้ปัญญาในทางที่ถูก หมายถึง การรู้จักใช้วิจารณญาณอันถูกต้อง มีความรอบรู้หยั่งรู้เหตุผล ใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น

15. ความระมัดระวังไม่ประมาท หมายถึง การป้องกันมิให้เกิดความผิดพลาดในการทำงาน หรือกิจกรรมใด ใช้ความระมัดระวังทุกครั้งที่จะลงมือทำงาน และทุกขณะที่กำลังทำอยู่

16. การรู้จักอดทน หมายถึง การไม่ย่อท้ออุปสรรคต่าง ๆ ที่จะทำให้งานนั้น ๆ ไม่ประสบผลสำเร็จ และอดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

17. การมีสติรู้จักยับยั้งชั่งใจ หมายถึง การรู้จักระงับอารมณ์ต่าง ๆ และคิดไตร่ตรองก่อนจะลงมือกระทำกรสิ่งใด เพื่อมิให้เกิดความเดือดร้อนได้ในภายหลัง

รายชื่อเรื่องจากหนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์
จำนวน 50 เรื่อง

หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม 1 (17 เรื่อง)

- เรื่องที่ 1 ความสนุกในวัดเบญจมบพิตร
หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย กิติกุล
- เรื่องที่ 2 สัตวภิธาน
พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)
- เรื่องที่ 3 นิก ๆ หนอย ๆ
คอกไม้สด
- เรื่องที่ 4 พระร่วงสวรรคโลก
พระยาโกมากุลมนตรี
- เรื่องที่ 5 พระยาไชยบูรณ์
คุณหญิงศรีนาค สุริยะ
- เรื่องที่ 6 นิราศสัทหีบ
พลเรือตรีจวบ หงสกุล
- เรื่องที่ 7 ไชยภาษา
อ.น.ก.
- เรื่องที่ 8 รามเกียรติ์
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
- เรื่องที่ 9 ผู้ชนะสิบทิศ
ยาขอบ
- เรื่องที่ 10 คุณค่าพจนานุกรม
กาหลง พานิช

- เรื่องที่ 11 แม่ศรีเรือน
ทิพย์วาทิ สนิทวงศ์
- เรื่องที่ 12 เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว
หยก บุรพา
- เรื่องที่ 13 นิทานสุภาษิต
สุชีโว ภิกขุ
- เรื่องที่ 14 วอนขอ
กุลทรัพย์ รุ่งฤทิ
- เรื่องที่ 15 รोजันทรแจ่มแสง
กุลทรัพย์ รุ่งฤทิ
- เรื่องที่ 16 กวีกับจันทร์เจ้า
กุลทรัพย์ รุ่งฤทิ
- เรื่องที่ 17 รุ่งอรุณแห่งหัวใจ
จินคณา ปิ่นเฉลียว

หนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม 2 (16 เรื่อง)

- เรื่องที่ 1 พ่อแม่รังแกฉัน
พระยาอุปถัมภ์ศิลปสาร
- เรื่องที่ 2 ฝนตั้งเป็นเข็ม พายเรือทวนน้ำ กลิ้งครกขึ้นเขา
พระยาสิทธิราชฤทธิไกร
- เรื่องที่ 3 กาลโตนค
หมอนเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์
- เรื่องที่ 4 ความกตัญญูที่ไม่รู้จักสิ้นสุด
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
- เรื่องที่ 5 พระอภัยมณี ทอนพระอภัยมณีกับสินสมุทรพบศรีสุวรรณ
พระสุนทรโวหาร (ภู่)

- เรื่องที่ 6 พระยาพิชัยดาบหัก
คุณหญิงศรีนาค สุริยะ
- เรื่องที่ 7 ราชาริราช ทอนหลายประกายมาศ
เจ้าพระยาพระคลัง (หน)
- เรื่องที่ 8 ศิลปินเอก
หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช
- เรื่องที่ 9 พระร่วง
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
- เรื่องที่ 10 ความสามัคคี
สมเด็จพระธีรญาณมุนี
- เรื่องที่ 11 ชีวิตปลาช่อน
บุญส่ง เลขะกุล
- เรื่องที่ 12 ข้อคิดเรื่องการบริหาร
กิ่งแก้ว อัครดากร
- เรื่องที่ 13 มหาภิลาวานร
พระสารประเสริฐ
- เรื่องที่ 14 วัฒนธรรม
หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
- เรื่องที่ 15 ทะเลบัว
เจือ สตะเวทิน
- เรื่องที่ 16 กอกจำปาตาพลอย
เจือ สตะเวทิน

หนังสือภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม 3 (17 เรื่อง)

- เรื่องที่ 1 สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ
พระยาปริยัติธรรมธาดา
- เรื่องที่ 2 กาพย์เห่ชมเครื่องคาวหวานและว่าคัวยงานนักขัตฤกษ์
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
- เรื่องที่ 3 โลกานุศาสน์ พากย์เบื้องต้น
สมเด็จพระมหาวิรรวงศ์ (พิมพ์ ชุ่มขโร)
- เรื่องที่ 4 เสภาขุนช้างขุนแผน ตอนพลายแก้วแต่งงานกับนางพิม
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
- เรื่องที่ 5 ความสัจสุจริต
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
- เรื่องที่ 6 ความเพียร
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
- เรื่องที่ 7 มัชยศักดิ์
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
- เรื่องที่ 8 โคลงโลกนิติ
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทชาภิเศก
- เรื่องที่ 9 สามก๊ก ตอนจู๋ลงฝ่าทัพรับเอาเต่า
เจ้าพระยาพระคลัง (หน)
- เรื่องที่ 10 คนคนพระ
พระราชนันทมุนี
- เรื่องที่ 11 ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
พระราชนันทมุนี
- เรื่องที่ 12 แข่งหนังกะลุง
ภิญโญ ศรีจำลอง

- เรื่องที่ 13 ขวัญและประเพณีทำขวัญ
เสฐียรโกเศศ
- เรื่องที่ 14 หุ่นขาว
อังคาร กัลยาณพงศ์
- เรื่องที่ 15 โกกิดาไกลรุ่ง
ศักดิ์ศรี แยมน์คทา
- เรื่องที่ 16 แสงทองหลังสายฝน
ศักดิ์ศรี แยมน์คทา

ประวัติผู้เขียน

นางสาววิชชุภา วัชรนันท์ สำเร็จครุศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2526 ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 1 ระดับ 3
โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย กรุงเทพฯ